

Бержанір І. А., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна

ORCID ID: 0000-0001-7035-1170

e-mail: innaberzhanir@ukr.net

Банківське кредитування: сучасний стан та перспективи розвитку

Анотація. Встановлено, що необхідність кредиту в умовах ринкової економіки зумовлена закономірностями кругообігу капіталу в процесі розширеного відтворення, а також визначено основні переваги використання позикового капіталу для фінансування оборотних засобів підприємства. Встановлено, що кредит є балансуєчим джерелом формування оборотних засобів і забезпечує нормальні умови господарської діяльності. У статті розглянуто та досліджено стан банківського кредитування в сучасних умовах національної економіки України. Проаналізовано зміни у структурі кредитних вкладень. Проведено аналіз основних причин підвищення відсоткових ставок за кредитами. Розглянуто актуальні проблеми, які впливають на розвиток банківського кредитування, а також визначено основні напрями вдосконалення банківського кредитування аграрних підприємств. Встановлено, що для оздоровлення фінансового сектору, підвищення темпів економічного зростання в Україні необхідно створити ефективний механізм удосконалення політики банківського кредитування аграрних підприємств.

Ключові слова: банківський кредит; відсоткова ставка; банківське кредитування; оборотні засоби; позиковий капітал.

Berzhanir Inna, PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Economic security, Pavlo Tychuna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine

Bank Lending: Current State and Prospects for Development

Abstract. Introduction. It is established that the need for credit in a market economy is due to the patterns of capital circulation in the process of expanded reproduction, and the main advantages of using borrowed capital to finance working capital of an enterprise are determined.

Purpose. The aim of the article is to study the theoretical and methodological foundations and substantiate practical proposals for improving bank lending to agricultural enterprises.

Results. The article examines and explores the state of bank lending in modern conditions of the national economy of Ukraine. Changes in the structure of credit investments are analyzed. The analysis of the main reasons for the increase in interest rates on loans. Actual problems that affect the development of bank lending are considered, and the main directions for improving bank lending to agricultural enterprises are identified.

Conclusions. To develop bank lending and create financial stability it is necessary:

- make banking services better to improve their competitiveness;
- set limits on interest rates on loans within state acts and monitor its implementation;
- to raise the level of the banking sector by attracting additional share capital;
- stimulate commercial banks to lend to innovative projects;
- increase the capital resources of state-owned banks, increase their number and strengthen their role in the financial and credit market in Ukraine, etc.

These measures will contribute to the recovery of the national economy and improve the overall condition of banking institutions. It is necessary to create an effective mechanism for improving the lending policy of agricultural enterprises by banks in order to improve the financial sector and increase the rate of economic growth in Ukraine.

Keywords: bank loan; interest rate; bank lending; working capital; borrowed capital.

JEL Classification: E51.

Постановка проблеми. Об'єктивна необхідність кредиту в умовах ринкової економіки зумовлена закономірностями кругообігу капіталу в процесі розширеного відтворення. Для нормального функціонування виробничого процесу суб'єкти господарювання повинні мати необхідні запаси, що створюються його власними коштами. Однак через різні обставини, специфічні для кожного суб'єкта господарювання (сезонність та характер виробництва, умови постачання сировини та матеріалів тощо), потреба в оборотних коштах може раптово зростати,

що й зумовлює необхідність одержання кредиту. Кредитом покривається, як правило, різниця між загальною потребою в оборотних коштах і наявними в суб'єкта господарювання власними коштами. Отже, кредит виступає як балансуєче джерело формування оборотних засобів і забезпечує нормальні умови господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних питань банківського кредитування підприємств АПК приділяло значну увагу багато вітчизняних вчених-

дослідників: В. Алексійчук, М. Берков, О. Василик, П. Гайдуцький, О. Гудзь, М. Дем'яненко, О. Дзюблюк, С. Кручок, П. Лайко, Ю. Лупенко, М. Малік, А. Мороз, С. Мочерний, А. Поддєрьогін, М. Савлук, П. Саблук, О. Шпичак та інші вчені.

Формулювання цілей дослідження. Зважаючи на важливість і практичне значення напрацювань у зазначеній сфері, слід зазначити, що багато аспектів цієї проблеми вимагають подальших поглиблених досліджень з метою пошуку напрямів підвищення ефективності взаємодії кредиторів та аграрних підприємств. Одним із ключових завдань у цьому напрямі є необхідність розв'язання питань щодо ринкового зниження відсоткових ставок за кредитами, встановлення гарантій вчасного отримання позичкового капіталу на взаємовигідних умовах. Недостатнє опрацювання окреслених проблемних питань, а також їх практичне значення визначають актуальність теми дослідження.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є узагальнення теоретичних засад й обґрунтування практичних пропозицій щодо удосконалення банківського кредитування аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практика господарювання підтверджує, що в сучасних умовах підприємство повинно мати не тільки власні оборотні засоби, а й використовувати банківський кредит для формування оборотних засобів. Раціональна організація оборотних засобів і необхідність забезпечення безперервності процесу виробництва й обігу передбачає наявність в кожний момент відповідності між обсягом оборотних засобів та потребою в них [1]. У силу об'єктивних причин, пов'язаних з процесами виробництва й обігу, ця потреба постійно коливається, тому зберігати оборотні засоби, виходячи з максимальної їх потреби, недоцільно, оскільки в ті періоди, коли ця потреба знижується, певна частина оборотних засобів не бере участі у виробничому процесі.

Якщо ж підприємство обмежується використанням оборотних засобів у мінімальному їх розмірі, то воно буде відчувати їх нестачу в періоди збільшення потреби в них. Отже, ринкові умови господарювання передбачають таку організацію оборотних засобів, при якій у періоди збільшення потреби в них у господарський обіг слід залучати додаткові засоби, а в

періоди зменшення потреби ці засоби вилучаються з обігу підприємства. Така організація оборотних засобів забезпечується при використанні банківського кредиту.

Основними перевагами використання позикового капіталу для фінансування оборотних засобів підприємства, на думку вчених, є:

– достатньо широкі можливості залучення, особливо за високого кредитного рейтингу підприємства;

– забезпечення росту фінансового потенціалу підприємства за необхідності суттєвого розширення його активів та зростання темпів росту обсягів його господарської діяльності;

– можливість генерування приросту фінансової рентабельності (коефіцієнт рентабельності власного капіталу) [3, 4].

У сучасних умовах короткострокові кредити набувають особливого значення не лише у зв'язку з сезонністю постачання сировини, а й нестачею власних оборотних коштів, вилученням більшості оборотних засобів з виробничої сфери у сферу обігу через порушення розрахунково-платіжної дисципліни.

Аналіз кредитного забезпечення у 2005-2018 рр. свідчить, що кредитування підприємств агропромислового комплексу мало циклічний характер. Так, у 2005–2008 рр. обсяги наданих кредитів зросли удвічі (з 10,4 до 20,1 млрд грн), а у 2009-2011 рр. кредитування згорнулось, але мало позитивну динаміку (з 6,8 до 14,9 млрд грн) [5].

У 2012-2016 рр. обсяги кредитування агровиробників скоротились (з 13,5 до 11,7 млрд грн) і наблизились до рівня 2005–2010 рр. У 2016-2017 рр. спостерігався приріст по галузі, який становив 25 % [5].

Питома вага пільгових кредитів поступово скорочувалась: у 2005–2008 рр. вона становила від 54 % до 75 % загального обсягу отриманих кредитів, у 2009-2011 рр. – від 28 % до 61 %, у 2012-2017 рр. – від 2,5 % до 10 % загального обсягу використаних кредитів [6].

При кредитуванні суттєве значення має розмір відсоткової ставки. Середні відсоткові ставки за кредитами, наданими аграрним підприємствам, варіювали від 4,68 % у 2013 р. до 17,2 % у 2018 р. (рис. 1).

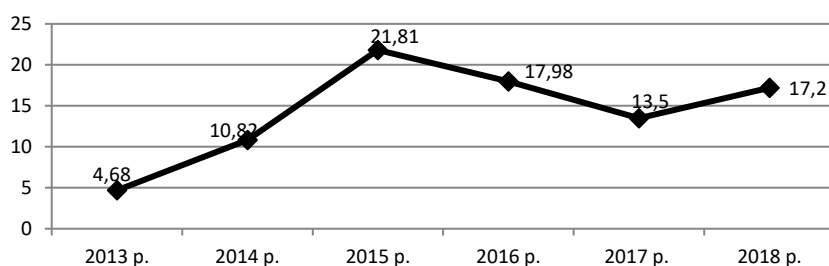

Рисунок 1 – Динаміка середньозваженої відсоткової ставки у 2013-2018 рр., %

Джерело: побудовано за даними [7]

Найвищий рівень відсоткової ставки був у 2015 р. і становив 21,81 %. Протягом 2015–2018 рр. відбулось зниження середньозваженої відсоткової ставки на 4,61 % і у 2018 р. вона становила 17,2 %.

Отже, кредитні ставки наразі знизилась і стали нижчими за рентабельність у сільському господарстві, але для багатьох підприємств кредитування залишається дорогим інструментом залучення зовнішніх коштів.

Попри те, що короткострокові кредити мають тенденцію до зростання, обсяг кредитних ресурсів не є достатнім для задоволення потреби підприємств аграрної галузі в оборотному капіталі.

Так, у 2016 р. частка короткострокових кредитів ТОВ «Агро-астра» становила 33082 тис. грн, у 2017 р. – 30000 тис. грн, а у 2018 р. – 18752 тис. грн (рис. 2). Отже, загальний обсяг кредитних ресурсів зменшився на 14330 тис. грн, або на 56,7 %.

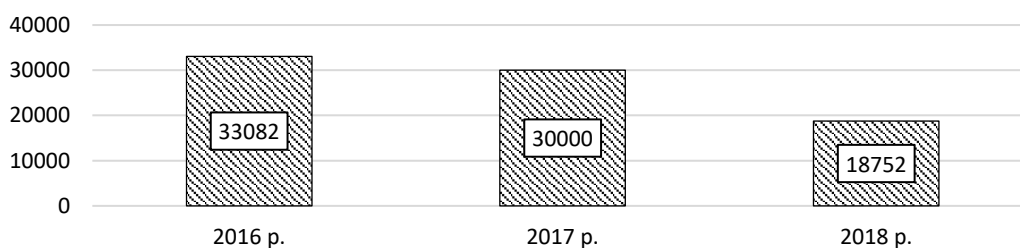

Рисунок 2 – Динаміка короткострокового кредитування ТОВ «Агро-астра» Немирівського району Вінницької області у 2016–2018 рр., тис. грн

Джерело: побудовано за даними обліку ТОВ «Агро-астра»

Досвід банківського кредитування агропромислових підприємств Вінницької області свідчить, що збитковість галузі, відсутність ліквідної застави, висока ймовірність неповернення кредитів та недосконалість законодавчих механізмів зробили їх непривабливими для банків. Значний ризик неповернення кредитів змушує банки встановлювати високу відсоткову ставку за цими кредитами.

Можливості використання кредиту в процесі формування оборотного капіталу визначається рівнем розвитку та фінансовою стійкістю банківської системи. Банківська інфраструктура Вінницької області представлена комерційними та державними банками. Серед українських комерційних банків найактивнішу участь у кредитуванні підприємств агропромислового комплексу беруть «Райффайзен Банк Аваль», «Приватбанк», «Укрсоцбанк» [8].

«Райффайзен Банк Аваль» є лідером з кредитування сільського господарства України, маючи різноманітні спеціалізовані кредитні продукти для аграрного сектору. За обсягами та динамікою зростання кредитного портфеля Вінницька обласна дирекція «Райффайзен Банк Аваль» впевнено лідирує у банківському секторі Вінниччини, де сьогодні пропонують свої послуги 36 дирекцій та філій українських банків.

Як свідчить практика, не всі банки можуть активно займатись кредитуванням агропромислових підприємств. Основними причинами цього є: обмеженість об'єктів застави, які б гарантували повернення позик; важкий фінансовий стан; стійкий, накопичений протягом багатьох років дефіцит власних

оборотних коштів; значна ризиковість неповернення наданих кредитів, пов'язана зі збитковістю галузі тощо. Отже, несприятлива економічна ситуація, в якій опинились підприємства, та відсутність виробленої системи їх кредитного забезпечення вимагає розробки стратегії вдосконалення кредитного механізму галузі.

За допомогою механізму довгострокового кредитування комерційний банк може брати участь в інвестиційному процесі. Довгострокові кредити банку є однією з найпоширеніших форм цієї участі. Використання такого банківського кредиту стимулює споживачів інвестицій ефективніше використовувати кошти, щоб забезпечити погашення кредиту та відсотків за його користування [9]. Призначенням довгострокового кредитування є впровадження прямих інвестиційних заходів, реалізації витрат на придбання елементів основного капіталу.

Розглянемо динаміку довгострокового кредитування ТОВ «Агро-астра» Немирівського району Вінницької області у 2016-2018 рр. (рис. 3).

Аналізуючи дані рис. 3, встановили, що протягом останніх років відбувається зростання обсягів довгострокового кредитування ТОВ «Агро-астра». Так, у 2018 році обсяг довгострокових кредитів, наданих підприємству, становив 142002 тис. грн, що на 57477 тис. грн більше, ніж у 2016 році. Це свідчить про зростання довіри комерційних банків до позичальників, яка виявляється в продовженні строків користування кредитом і слугує позитивним сигналом того, що кредитні відносини почали будуватись з урахуванням специфіки сільськогосподарського виробництва.

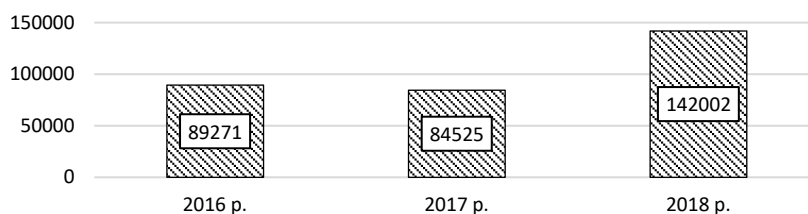

Рисунок 3 – Динаміка довгострокового кредитування ТОВ «Агро-астра» Немирівського району Вінницької області у 2016–2018 рр., тис. грн

Джерело: побудовано за даними обліку ТОВ «Агро-астра»

Збільшення строків користування кредитом для сільськогосподарських товаровиробників – це одержання можливості реалізувати свою продукцію при найбільш сприятливій ціновій кон'юнктурі.

Висновки. Для оздоровлення фінансового сектору, підвищення темпів економічного зростання в Україні необхідно створити ефективний механізм удосконалення політики кредитування банками. В умовах подолання наслідків фінансової кризи для української економіки та забезпечення подальшого розвитку України саме це є основним завданням [10].

Для розвитку банківського кредитування та створення фінансової стабільності в зазначений період необхідно:

– зробити банківські послуги якіснішими для покращення їх конкурентоспроможності;

– встановити обмеження відсоткових ставок за кредитами в межах державних актів та контролювати його виконання;

– за допомогою залучення додаткового акціонерного капіталу підвищити рівень банківського сектору;

– стимулювати комерційні банки до кредитування інноваційних проєктів;

– збільшити капітальні ресурси державних банків, підвищити їх кількість та посилити їхню роль на фінансово-кредитному ринку в Україні тощо.

Отже, наведені заходи сприятимуть оздоровленню національної економіки та підвищенню загального стану банківських установ.

Література:

1. Корнійчук Г. В. Фінансові ресурси як елемент фінансового потенціалу агроформувань. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 8. С. 44-45.
2. Халатур С. М., Гармаш М. Є. Фінансово-кредитне забезпечення сільськогосподарської галузі на основі оптимізації банківських активів. *Економіка та держава*. 2017. № 9. С. 78-81.
3. Стецюк П. А., Гудзь О. Є., Войтюк А. В. Трансформація матриці банківського кредитування сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2013. № 12. С. 49-55.
4. Хомин І. П. Аграрний сектор України – фінансовий донор вітчизняної та зарубіжних економік. *Фінанси України*. 2018. № 4. С. 41-55.
5. Банківське кредитування в Україні: посткризове перезавантаження : монографія / С. М. Аржевітін, Т. С. Шемет, Н. В. Циганова та ін.; за заг. ред. С. М. Аржевітіна. Київ : КНЕУ, 2017. 407 с.
6. Аранчій В. І. Кредит у системі фінансового забезпечення інвестиційного розвитку аграрних підприємств. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2019. № 4. С. 120-124.
7. Матеріали офіційного сайту Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>. (дата звернення: 15.09.2019).
8. Мазнев Г. Є. Проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору. *Економіка АПК*. 2014. № 9. С. 5-13.
9. Бержанір І. А., Кірдан О. П., Станіславчук Н. О. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів підприємства. *Економічні горизонти*. 2018. № 4. С. 48–56. DOI: 10.31499/2616-5236.4(7).2018.161721.
10. Малій О. Г. Кредит як джерело фінансування агробізнесу. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки*. 2016. Вип. 172. С. 132-141.

References:

1. Kornijchuk, G. V. (2017). Financial resources as an element of the financial potential of agricultural organizations. *Investments: practice and experience*, 8, 44-45 [in Ukrainian].
2. Khalatur, S. M. & Gharmash, M. Je. (2017). Financial and credit support for the agricultural industry based on the optimization of banking assets. *Economy and State*, 9, 78-81 [in Ukrainian].
3. Stecjuk, P. A., Ghudzy, O. Je. & Vojtyuk, A. V. (2013). The transformation of the matrix of bank lending to agricultural enterprises. *Economics of agribusiness*, 12, 49-55 [in Ukrainian].
4. Khomyin, I. P. (2018). The agricultural sector of Ukraine is a financial donor of domestic and foreign economies. *Finances of Ukraine*, 4, 41-55 [in Ukrainian].
5. Argevitin, S. M., Shemet, T. S. & Tsiganova, N. V. (2017). Bank lending in Ukraine: post-crisis reload. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].

6. Aranchij, V. I. (2017). Credit in the system of financial support of investment development of agricultural enterprises. *Bulletin of the Poltava State Agrarian Academy*, 4, 120-124.
 7. Materials of the official website of the National Bank of Ukraine. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua> [in Ukrainian].
 8. Maznev, G. Ye. (2014). Problems of financial protection of innovation in the agrarian sector. *Economy of agroindustrial complex*, 9, 5-13 [in Ukrainian].
 9. Berzhanir, I. A., Kirdan, O. P. & Stanislavchuk, N. O. (2018). Financial support for the reproduction of fixed assets of the enterprise. *Economic horizons*, 4, 48-56.
 10. Maliy, O. G. (2016). Credit as a source of financing for agribusiness. *Bulletin of the Kharkiv National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko: Economics*, 172, 132–141 [in Ukrainian].
-

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License